

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

تحقیق پایانی سطح دو (کارشناسی)

اهمیت قضاوی در اسلام

استاد راهنمای:

جناب آقای خجّه الاسلام محمدی

استاد داور:

جناب آقای محمود صمدی

پژوهشگر:

طیبه زارع شحنی

مهرماه ۱۳۹۳

تقدیم

تقدیم به پدر و مادر عزیزم

که در عرصه های زندگی، هیچگاه شکوه
پیشه‌ی دستان محبت‌شان را از یاد
نخواهم برد که با نهادن نان حلال بر
سفره ایمانم روحمن را سیراب نمودند.

به همسر و فرزند عزیزم،

که یاس‌های سپید مهر و محبت را با
تمام وجود نثارم کردند و در تمام
دوران تحصیل و تدوین پایان‌نامه
همراهم بودند.

به قنهات باصلاحات، متمی، مستقل و آزاده‌ی تاریخ اسلام

که رو به حق و پشت به جیفه‌ی دنیا،
در مسیر اقامه‌ی عدل از آبرو و حیثیت
استقلال قضایی، صیانت نموده و از هیچ
قدرتی نهر اسیدند.

وبرای آنان که می‌خواهند دو انسای ره‌بنگی و در پی خودشناسی و خداشناسی اندیشه‌ها، جایگزین فکر قدر ابد رند و دنیای
اکون‌شان را بر فرازه بسازند.

تقدیر و تشکر

من در راستای این پژوهش، زحمات بی‌شایبه‌ی استاد گرامی حجۃ‌الاسلام والمسلمین علی محمدی را
اجر می‌نهم. همچنین از زحمات حجۃ‌الاسلام والمسلمین رمضانعلی اسماعیلزاده، مسئولین محترم
مدرسه علمیه حضرت نرجس (سلام الله علیها) کاشمر و مدرسه علمیه حضرت زینب(سلام الله علیها) مشهد
تشکر می‌کنم و این سپاس را ذرّه‌ی ناچیزی می‌دانم از همت عالی این بزرگواران و ارجمندان، و
ارزش و روح معنوی این اثر را تقدیم تلاش‌هایشان می‌نمایم.

چکیده:

با افزایش اجتماعات انسانی، حضور انسان در اجتماع به مراتب بیشتر از قبل شده است. از طرفی به علت داشتن حقوق فردی و اجتماعی و همچنین حس منفعت‌طلبی، ناخودآگاه تزاحمات بین آن‌ها پیش می‌آیداز طرفی مدار این هستی بر نظم و عدالت استوار است. از کوچک‌ترین ذره تا عظیم‌ترین کهکشان‌ها و هر آن‌چه برمی‌خیزدآوای نظم و عدالت دارد. اما عدالت و نظم در جوامع بشری حکایت دیگری دارد، گویا بشرطی گاه نخواسته با تدبیر در هستی آوای زیبای عدالت را به گوش جان بسپارد. درنتیجه دنیای ما پر از ظلم، تخطی از مقررات، تجاوز به حقوق دیگران و حتی دست‌اندازی به آرامش و پدیده‌های هستی شده است. بنابراین اجرای عدالت و اجبار به رعایت قانون امری اجتناب‌ناپذیر است و بهترین و شایسته‌ترین افراد باید این امر را به عهده داشته باشند و این شخص همان قاضی است. پس مسئله قضاؤت و قضا از دیرباز در بین انسان‌ها مطرح بوده است که به ایجاد آرامش در جامعه کمک می‌کند.

پژوهش حاضر به شیوه کتابخانه‌ای است و منابع مورد استفاده در آن عبارتند از منابع روایی از جمله «نهج الفصاحه»، «نهج البلاغه»، «وسائل الشیعه» از حر عاملی، «بحار الانوار» از محمد باقر مجلسی، «أصول کافی» از کلینی و ... همچنین منابع فقهی از جمله «لمعه دمشقیه» نوشته شهید اول، «مسالک الافهام» تأليف شهید ثانی، «جواهر الكلام» تأليف محمد حسین نجفی، «السرائر» تأليف ابن ادریس حلی، «تحریر الوسیله» تأليف امام خمینی؛ و

این پژوهش با عنوان اهمیت قضاؤت در اسلام شامل سه فصل می‌باشد، در ابتدا کلیات بیان شده است. در فصل اول تاریخچه قضاؤت و اهمیت آن در اسلام مورد بررسی قرار گرفته و در ادامه به بیان مفاهیم پرداخته‌ایم. در فصل دوم شرایط قاضی مورد بررسی قرار گرفته که البته ادله فقها درباره هر کدام از شرایط نیز بیان شده است. در فصل سوم با عنوان آداب قضاؤت و آسیب‌ها، آن‌چه بر قاضی در جریان قضاؤت واجب است انجام دهد و در ادامه آن‌چه انجام دادنش برای قضاؤت اسلامی آسیب‌زاست بیان گردیده است.

کلید واژگان: قضاء، قاضی، اجتهاد، آداب، عدل

دوری از خدا انجامد، حرام است. قاضی بهترین زمینه برای تحصیل درآمد را داراست، زیرا جایگاه او برتر از دیگران است و می‌تواند از راه‌های گوناگون درآمد به دست آورد، به همین جهت لغزش‌گاهها برای او بیش از دیگران فراهم است و آفات و آسیب‌هایی که وی را تهدید می‌کنند بسیار زیادترند. چنان‌چه دنیاطلبی در قضات شیوع یابد نه تنها دین‌داری افراد به ضعف می‌گراید بلکه اصل دین به مخاطره می‌افتد.^۱

این آفت چنان بزرگ است که اگر بر دامان قضات بنشینند، آنان را از مقام انسانیت ساقط و از منزل قداست نازل و از کرامت خارج می‌سازد. پس ادب قاضی ایجاب می‌کند که خود را از آسیب دور سازد تا اهلیت مقام قضا را از دست ندهد. ظاهر و جامه خود را به رشوه مادی نیالاید تا محکمه عدالت را به کانون و قلعه ظلم و سرقت تبدیل نسازد.^۲

راه‌های مبارزه با رشوه‌خواری مسلماً برای هر دردی درمانی است و هر آفت و آسیبی راه درمانی دارد. راه‌های درمان رشوه‌خواری زیاد و از فرصت متن ما خارج است به همین دلیل به ذکر عناوینی چند بسنده می‌کنیم:

ح. تحکیم مبانی اعتقادی

ط. تأمین رفاه و امنیت قاضی

ی. تحکیم موقعیت قاضی

ک. مجازات خیانت‌کاران^۳

۱. عبدالله جوادی آملی، ص ۲۱۸

۲. همان، ص ۲۲۱

۳. واحد مطالعات سازمان اوقاف و امور خیریه، رشوه پدیده شوم اجتماعی، نشر آسوه، تهران ۱۳۷۵، ص ۱۴۲

نتیجه‌گیری

با توجه به آنچه از آیات و روایات استفاده می‌شود، اسلام برای مسئله قضاوت اهمیت ویژه‌ای قائل است به طوری که برای کسی که می‌خواهد به قضاوت منصوب شود شرایط سختی در نظر گرفته است و حتی وقتی شخصی تمام شرایط نصب را داشت و به این مقام رفیع دست یافت باز هم او را به حال خود رها نکرده و رعایت آدابی را برای او بی‌ریزی نموده که در سایه آن آداب است که می‌تواند قضاوت مورد نظر اسلام را اجرا نماید.

پیشنهاد

۱. با توجه به خطیر بودن امر قضاوت، پیشنهاد می‌شود در انتخاب قاضی و عملکرد وی دقت بیشتری به عمل آید.
۲. برخی ادله شروط قضاوت از جمله شرط ذکوریت قاضی، مورد بررسی بیشتری قرار گیرد.
۳. وقتی قصاصات واجد شرایط انتخاب شدند، به حال خود رها نشوند بلکه ناظران قوی جهت رصد کردن اعمال و شیوه قضاوت ایشان حاضر باشند که همیشه پی‌جوی اعمال ایشان باشند.
۴. سیستم و یا قانونی طراحی شود که بر اساس آن اگر قاضی دچار خبط و خطایی عمدى شد که بر اساس آن آبروی مسلمانی از بین رفت و مالی به ناحق بر باد رفت، قاضی مربوطه به شدت و در ملاً عام محکمه شود تا مردم نسبت به احراق حقوقشان مطمئن باشند.

فهرست منابع:

- قرآن کریم، ترجمه مکارم شیرازی، نشر دارالقرآن الکریم، تهران ۱۳۷۶
۱. ابن ابی الدم، شهاب الدین ابراهیم، ادب القضا، به کوشش محمد مصطفی‌الزحیلی، دمشق ۱۹۷۵ م ۱۳۷۲
 ۲. ابن ادریس حلی، محمد بن احمد، السرائرالحاوی لتحریرالفتاوى، نشر اسلامی، قم ۱۳۹۵ ق
 ۳. ابن عبدالله، ابراهیم، ادب القضا، نشر مجتمع اللغة العربية، دمشق ۱۳۹۵ ق
 ۴. اسدی حلی(علامه حلی)، حسن بن یوسف مطهر، قواعدالاحکام فی معرفةالحلال و الحرام، دفتر انتشارات اسلامی، قم ۱۴۱۳ ق
 ۵. انصاری، حمید، مبانی فقهی شرایط قاضی در فقه شیعه و مذاهب چهارگانه، نشر بی‌جا، تهران ۱۳۷۱
 ۶. ایزدھی، سید سجاد، مبانی فقهی نظرارت بر قدرت از دیدگاه امام خمینی(رحمه الله علیہ)، نشر عروج، تهران ۱۳۹۰
 ۷. بلاغی، صدرالدین، عدالت و قضا در اسلام، مؤسسه امیر کبیر، تهران ۱۳۶۰
 ۸. پاینده، ابوالقاسم، نهج الفصاحه، نشر دنیای دانش، تهران ۱۳۶۳
 ۹. تهانوی، محمد علی، موسوعة کشاف اصطلاحات الفنون و العلوم، مکتبه لبنان ناشرون، بیروت ۱۹۹۶ م
 ۱۰. جوادی آملی، عبدالله، ادب قضا در اسلام، مرکز نشر اسراء، قم ۱۳۹۰
 ۱۱. حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، نشر مکتبه الاسلامیه، تهران ۱۴۰۳ ق
 ۱۲. حسینی عاملی، محمد جواد، مفتاحالکرامه فی شرح قواعدالعلماء، دار احیاء تراث عربی، بیروت ۱۳۲۳ ق
 ۱۳. حلی، نجم الدین جعفر بن حسن، شرایع‌الاسلام فی مسائل الحلال و الحرام، مترجم: ابوالقاسم ابن احمد یزدی، نشر دانشگاه تهران، تهران ۱۳۶۸
 ۱۴. رشوند بوکانی، مهدی، استقلال قاضی و قوه قضائیه در حقوق ایران و آمریکا و فرانسه، نشر مرکز اسناد انقلاب اسلامی، تهران ۱۳۸۸
 ۱۵. زبیدی، محمد بن محمد مرتضی، تاج‌العروس، نشر دار نشر و توزیع، کویت ۱۳۹۹
 ۱۶. زراعت، عباس، متون فقه ۴(برای دانشجویان رشته حقوق)، نشر خط سوم، تهران ۱۳۸۱

۱۷. شرتونی لبنانی، سعیدالخوری، اقرب الموارد، انتشارات کتابخانه آیت‌الله مرعشی نجفی، قم ۱۳۶۱
۱۸. طباطبایی، علی بن محمد، ریاض المسائل فی تحقیق الاحکام بالدلائل، نشر مؤسسه آل‌البیت، قم ۱۴۱۸ق
۱۹. طوسی، محمد بن حسن، المبسوط، نشر مکتبة المرتضویه لاحیاء آثار الجعفریه، تهران ۱۳۷۸
۲۰. —————، تهذیب الاحکام، نشر دارالکتب الاسلامیه، قم ۱۴۰۷ق
۲۱. عاملی (شهید ثانی)، زین‌الدین بن علی، الروضۃ البهیۃ فی شرح اللمعۃ الدمشقیۃ، نشر فکرسازان، تهران ۱۳۸۷
۲۲. —————، مسالک الافهام الی تنقیح شرایع‌الاسلام، مترجم: علی اکبر قرشی بنایی، نشر مؤسسه معارف اسلامی، قم ۱۳۶۲
۲۳. علی بن ابیطالب (علیه السلام)، نهج‌البلاغه، مترجم: محمد دشتی، انتشارات سیره، قم ۱۳۸۶
۲۴. قاروبی تبریزی، حسن، النضید فی شرح روضۃ الشهید، نشر داوری، قم ۱۴۱۳ق
۲۵. محمد بن مکی (شهید اول)، شمس‌الدین، الدروس الشرعیه فی فقه الامامیه، مؤسسه نشر اسلامی، قم ۱۴۱۲ق
۲۶. —————، لمعه دمشقیه، مترجم: علی شیروانی، نشر دارالفکر، قم ۱۳۷۳
۲۷. معرفت، لویس، المنجد فی اللغة و الاعلام، نشر حوراء، تهران ۱۳۸۰
۲۸. مغنية، محمد جواد، فقه امام جعفر صادق ^۷، نشر قدس، قم ۱۴۱۴ق
۲۹. روح الله موسوی خمینی، صحیفه نور، نشر مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (رحمه الله علیه)، تهران ۱۳۷۸
۳۰. موسوی اردبیلی، عبدالکریم، فقه الرضا، انتشارات امیر المؤمنین (علیه السلام)، قم ۱۴۰۸ق
۳۱. نجفی تبریزی، محمد حسین، تحلیل الكلام فی فقه الاسلام، نشر امید فردا، تهران ۱۴۱۳ق
۳۲. نجفی، محمد حسین، جواهر الكلام، نشر دار احیاء تراث عربی، بیروت ۱۹۸۱م
۳۳. واحد مطالعات سازمان اوقاف و امور خیریه، رشوه پدیده شوم اجتماعی، نشر اسوه، تهران ۱۳۷۵
۳۴. بزدی، محمد، اخلاق قضایی، نشر پیام مهدی، قم ۱۳۸۶